

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 15 kwietnia 2020 roku, Sąd Rejonowy w Skierniewicach w sprawie z powództwa Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. przeciwko Ł. N. o zapłatę:

1. zasądził od Ł. N. na rzecz Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. kwotę 5.261,79 zł wraz z liczonymi od tej kwoty odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 czerwca 2019 roku do dnia zapłaty;

1. zasądził od Ł. N. na rzecz Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. kwotę 2.067 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł pozwany, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu apelujący zarzucił nieważność postępowania z uwagi na fakt, że pozwany Ł. N. został pozbawiony możliwości obrony swoich praw w postępowaniu przed Sądem I instancji.

W oparciu o tak sformułowany zarzut, apelujący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Skierniewicach do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się o tyle zasadna, że skutkowałą uchyleniem zaskarżonego orzeczenia w całości z jednoczesnym zniesieniem dotąd przeprowadzonego postępowania.

W myśl art. 379 pkt 5 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. Stwierdzenie nieważności postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości obrony swoich praw wymaga rozważenia, czy nastąpiło naruszenie przepisów prawa procesowego, czy to uchybienie miało wpływ na możliwość działania strony, a jeśli obie te przesłanki wystąpiły łącznie, to czy mimo ich spełnienia strona rzeczywiście, faktycznie nie mogła bronić swoich praw. Innymi słowy, nieważność postępowania z przyczyn określonych w omawianej normie prawnej zachodzi wówczas, gdy strona zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania, zaś pozbawienie to w sposób bezwzględny wyłączało możliwość obrony. Ocena, czy doszło do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw powinna uwzględniać wszystkie okoliczności sprawy.

Kierując się celem zachowania odpowiedniego standardu procesowego orzeczenia sądowego, ustawodawca przyjął, że uchybienia procesowe skutkujące nieważnością postępowania powinny być przez sąd drugiej instancji uwzględniane z urzędu. Bez znaczenia przy tym jest czy między nieważnością postępowania, a wynikiem sprawy istnieje związek przyczynowy. Skarżący takiego związku w każdym razie nie musi wykazywać, a sąd drugiej instancji ustalać. Wpływ nieważności na treść orzeczenia stanowi zatem ustawowe założenie mające charakter domniemania ustawowego, które nie może być obalone. W nauce określa się ten stan jako tzw. autonomię skutków nieważności (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 29 stycznia 2020 r., I ACa 224/19, LEX nr 2912705).

W niniejszej sprawie pozwany uległ wypadkowi drogowemu, w wyniku którego doznał uszkodzeń ciała skutkujących uznaniem go za całkowicie niezdolnego do pracy. Stwierdzono u niego upośledzenie sprawności układu nerwowego znacznego stopnia. Ponadto we wrześniu 2018 r. pozwany przebywał w szpitalu z rozpoznaniem padaczki, stanu po przebytym krwawieniu śródmózgowym i stanu po kraniotomii czołowo-ciemieniowo-skroniowej po stronie lewej. We wniesionej apelacji podkreślono, że u pozwanego stwierdzono encefalopatię pourazową, stan po ciężkim urazie czaszkowo-mózgowym ze stłuczeniem mózgu i ewakuacją krwiaków nad- i podtwardówkowych, padaczkę pourazową. Ł. N. jest pod stałą kontrolą lekarską.

W tych okolicznościach należy wskazać, iż w czasie trwania postępowania przed Sądem I instancji możliwość pozwanego do samodzielnego prowadzenia postępowania i obrony swoich praw mogła budzić wątpliwości. Pozwany już w sprzeciwie wskazywał, że ze względu na odniesione urazy nie był w stanie sam, bez pomocy innych osób, sporządzić

sprzeciwu i nie jest w stanie sam prowadzić swoich spraw w postępowaniu sądowym. W sprzeciwie wystąpił z wnioskiem o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, który to wniosek został uwzględniony postanowieniem z dnia 19 marca 2020 r. Okręgowa Rada Adwokacka w Ł. ustanowiła dla Ł. N. pełnomocnika z urzędu w osobie adw. C. Ś. w dniu 6 kwietnia 2020 r., o czym informacja dotarła do Sądu Rejonowego w dniu 14 kwietnia 2020 r. Wyrok Sądu I instancji został wydany w dniu 15 kwietnia 2020 r., zatem następnego dnia po powzięciu informacji o wyznaczeniu osoby pełnomocnika. Skoro informacja o wyznaczeniu pełnomocnika dotarła do sądu w dniu 14 kwietnia 2020 r. trudno zakładać, że tożsamą informację pozwany otrzymał znacznie wcześniej. W tych okolicznościach, w ocenie Sądu Okręgowego, ustanowienie pełnomocnika z urzędu w celu udzielenia pomocy prawnej pozwanemu miało charakter iluzoryczny. Biorąc pod uwagę daty wyznaczenia adwokata z urzędu, dotarcia informacji o jego ustanowieniu i wydania wyroku należy odnotować, iż pozwany nie miał realnej szansy na skorzystanie z pomocy prawnej. Ponadto podkreślić należy, iż wyznaczenie pełnomocnika z urzędu i wydanie wyroku nastąpiło w okresie znacznych ograniczeń w życiu publicznym, społecznym i działaniu wszelkich urzędów i sądów, związanych z pandemią (...)2. Zatem szybkie skontaktowanie się z pełnomocnikiem, spotkanie, czy umożliwienie pełnomocnikowi zapoznania z aktami sprawy w czytelni sądu było wręcz niemożliwe. W przedstawionych realiach, choć pozwanemu wyznaczono pełnomocnika z urzędu, jego sytuacja prawna była tożsama z sytuacją osoby, której takiego pełnomocnika nie ustanowiono, choć istniały ku temu obiektywne przesłanki.

Rozpoznając wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu nie można pominąć, że w świetle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego, pomimo, że co do zasady, odmowa ustanowienia dla strony adwokata z urzędu nie może być kwalifikowana jako pozbawienie strony możliwości obrony jej praw, co ma swoje implikacje procesowe, to jednak w sytuacji, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje podstawową nieznaną reguł postępowania sądowego lub nieporadność, skutkującą tym, że nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości jej prowadzenia, postępowanie kontynuowane po odmowie takiej stronie ustanowienia pełnomocnika z urzędu, może prowadzić do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, a tym samym nieważności postępowania (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2013r., II CSK 322/12; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 sierpnia 2009r., II CSK 64/09; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2009r., I UK 195/09). Kluczową przesłanką ustanowienia pełnomocnika z urzędu jest zatem celowość jego udziału w sprawie (postanowienie Sądu Najwyższego z 8 marca 1972r., I PZ 6/72).

Warto także odnotować tezę wyrażoną przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 6 grudnia 2012 r. (IV CZ 125/12), w którym wskazano, że potrzeba udzielenia profesjonalnej pomocy prawnej stronie zachodzi przede wszystkim w sytuacji, gdy strona ta jest nieporadna, przez co należy rozumieć sytuację, w której strona nie potrafi w zrozumiały i poprawny sposób przedstawić swojego stanowiska procesowego oraz nie ma podstawowej orientacji w regułach rządzących procesem cywilnym, w związku z czym nie można zasadnie oczekiwać, iż pouczenia sądu udzielane w trybie art. 5 k.p.c. będą wystarczające dla zapewnienia tej stronie odpowiedniej wiedzy o możliwych i celowych czynnościach procesowych.

Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 29 lipca 2014 r. (III AUa 1225/13), wskazał, że nieporadność nie jest równoznaczna z brakiem wykształcenia, a ogranicza się do sytuacji wyjątkowej, kiedy to ze względu na właściwości fizyczne (wiek, stan zdrowia, sprawność poszczególnych narządów zmysłów), psychiczne (stopień sprawności umysłowej, zaradność lub nieporadność) oraz intelektualne (stopień inteligencji ogólnej, wiedza w dziedzinie stanowiącej przedmiot sprawy) podmiotu postępowania, utrudniają wnioskodawcy skuteczne podjęcie obrony.

Przedkładając powyższe na grunt przedmiotowej sprawy, należy podkreślić, że w postępowaniu przeciwko pozwanemu istniały obiektywne przesłanki, które przemawiały za ustanowieniem dla pozwanego pełnomocnika z urzędu, a uwzględnione przez Sąd I instancji skutkowały ustanowieniem pomocy prawnej z urzędu. Niemniej, jak wyżej wskazano, wyznaczenie pełnomocnika z urzędu miało charakter iluzoryczny, a sytuacja pozwanego nie różniła się od sytuacji, w jakiej by się znalazł, gdyby ustanowienia pełnomocnika mu odmówiono. Z tych względów pozwany został pozbawiony możliwości obrony swoich praw.

Ponadto należy wskazać, iż Sąd Rejonowy wyciągnął szereg konsekwencji z zachowania pozwanego, bowiem na podstawie samodzielnie wniesionego przez niego sprzeciwu ustalił, iż pozwany nie zakwestionował swojej winy, nie podjął inicjatywy dowodowej, co skutkowało brakiem rozważań dotyczących przyczynienia się kierującego samochodem do zaistnienia szkody. W sytuacji psycho- somatycznej pozwanego nie sposób uznać, iż kierowane do niego przez sąd pouczenia, były dla niego zrozumiałe, a wniesione pisma procesowe były wyrazem jego stanowiska procesowego. Wobec tak daleko idących, negatywnych skutków wynikających z braku udzielenia profesjonalnej pomocy prawnej, orzeczenie Sądu I instancji nie może się ostać.

W ustalonych okolicznościach, należy przyjąć, że postępowanie o sygn. I C 1683/19 obciążone jest nieważnością, skutkującą uchyleniem zaskarżonego orzeczenia z dnia 15 kwietnia 2020 r. (art./ 379 pkt 1 k.p.c.). Ponadto stosownie do art. 386 § 2 k.p.c. niezbędnym było zniesienie postępowania w całości, gdyż od początku trwania postępowania istniała stwierdzona nieważność, z jednoczesnym przekazaniem sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy zaniechał merytorycznej oceny kwestionowanego wyroku Sądu I instancji, z uwagi na stwierdzoną nieważność postępowania. Z kolei przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd I instancji bezwzględnie musi zadbać o właściwe i należyte zagwarantowanie pozwanemu obrony jego praw poprzez realną możliwość skorzystania z udzielonej mu pomocy prawnej z urzędu, następnie przeprowadzenie wnioskowanego postępowania dowodowego, oceny dowodów w celu dokonania właściwej subsumpcji ustaleń faktycznych pod przepisy prawa materialnego.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 5 k.p.c.